

Скільки
3 харчі

Союзная дуогабар бырайыктар этиэлэри ырытан онгорууга съезд комиссиыта тэрилиннэ. Съезжа түмүк тылы РСФСР Верховная Советын Председателэ В. Н. Ельцин онгордо.

уратыларын учуоттаан медицинскэй уонна социальнай көмөнү тэрийэр, тузалдары эйгэни харыстааһыны олохтообут көрүмүтүн, маастарнайга дьайыһы

Саха Советскай Социалистическай Республикатын Конституцията (Төрүт Сокуона)

(Салгыыта. Итиннэ 1 стр. көр).

29.3. күүһүнэн ассимиляцияланан уонна этноцид ханнак баарар көрүнүрүттөн, ону тэҥэ историческай уонна ытык миэстэлэр этнической тус уратыларыгар, духовнай уонна материалнай культура пааматынньыктарыгар суудайымалартан көмүскэл;

29.4. айыыл ахсааннаах норуоттар бу Конституцияга көрүлүбэтэх атын быраалтарын олоххо киллэрин бэрээдэс уонна усулдуу бута сокуоннарынан быһаарыллаллар.

30 ыстатыйа. Саха Советскай Социалистическай Республиката турар:

республикада бас бэринилээх Якутскай, Мирнэй, Нерюнги куораттартан;

Эвэн-Витанай национальнай оройуонуттан;

Абий, Алдан, Алдэйыаха, Амма, Анаабыр, Бүдүү, Уһаа Бүдүү, Уһаа Халыма, Верхоянскай, Бүдүү, Горнай, Эдьигээн, Кэбээйи, Ленинскэй, Ленинскэй, Мэҥэ-Хаҥалас, Муома, Нам, Алларан Халыма, Оймондон, Олукхума, Олоон, Орджоникидзевскай, Орто Халыма, Сунтаар, Таатта, Томло, Уус-Алдан, Уус-Майа, Усуйаана, Чурапчы оройуоннарыттан.

Республика административнай-территориальнай тутулуктуу уларытыы Саха ССР Верховнай Советин уурааһын, куораттаары уонна оройуоннаагы Советтар собуудэлэринэн оҥоһуллар.

31 ыстатыйа. Республика государственнай былаан үрдүкү органнарынан сирэйдээн аһардас иһин өрө дьаһалыгар бэриллэлэр:

31.1. Конституцияны ылыныы, онно уларытыылары уонна эбиллэри киллэрин;

31.2. Республика суверенитетин көмүскээһин уонна Республика Конституциятын тутуууну көмүскээһин;

31.3. Республика законодательствота;

31.4. государственнай бэрээдэти уонна ис куттал суох буолуутун, гражданныр быраалтарын уонна көмүскүүр харыстааһын уонна олохтоонун;

31.5. социальнай-экономическай, демографическай политиканы быһаарыы уонна ытыгы;

31.6. Союзнай уонна Федеративнай дуогабарларга сөп түбэһиннэрэн нэлүтүн фонданы төсөөтүн;

31.7. государственнай бюджетты өҥөрүү уонна бигэргэтии, республикатаагы уонна олохтоох нолуоктары олохтоонун, үл.кредит учреждениеларын үлэлэрин көмүскүүрү, республикатаагы бюджет састабыгар көмү суулаах фонданы, ол иһигэр Хотугу сир адыах ахсааннаах норуоттарын социальнай көмүскээһин уонна сайыннарыы фондатын тэрийи.

31.8. сир, хостонор баайдары, ойууру уонна уу-тууһу уонна дьаһайы бэрээдэс олохтоонун, тулаһылар эйгэни харыстааһын;

31.9. промисленноһу, агропромисленнай комплексы, өлөрөр дьээ уонна коммунальнай хаһаа, йыстыыны, арҕаһы уонна общественнай абылгыты, индустриальнай олох-дьаһах өрүтүн хааччыйыыны, өлөрөр дьээни капиталынай тутууну уонна индустриальнаах пууннары туһааран тутууну, суоку тутууну уонна транспорты салайыы;

31.10. Республика норуот үөрэҕиритин, культурнай уонна научнай тэрилтэлэри уонна учреждениелары, доруобуу харыстабылын, физическай культураны уонна спорт, социальнай хааччыйыыны салайыы, историк уонна культура пааматынньыктарын харыстааһын;

31.11. Притительствоны, арбитраһы, сууттары, ГКСБК уонна прокуратура органнарын тэрийи;

31.12. Республика сууттарынан буруйдаһымат Дьону аһиһиһааһын уонна бөксөдөөһүн;

31.13. тас экономическай сибээстэһиннэри, көмүскээһин сыйыһаһыылары олохтоонун уонна сүрүһээһин;

31.14. кыраныһыса таһынаагы дойдутары кытта экономическай, научнай уонна культурнай сибээстэһиннэри салайыы;

31.15. аан дойдутаагы тэрилтэлэргэ Республика представительства;

31.16. Союзнай, Федеративнай дуогабардары, межнациональней уонна межнациональней собу-дэллэри тэрийи;

31.17. Республика Конституциятын Республика государственнай органнарын дьаһалыгар бэриллэбит атын боллурустар.

32 ыстатыйа. Республика государственнай тыллара уонна уонна күүчэ тыллара буолаллар. Хотугу норуоттар тыллара кинилэр өлөрөр сирдэрингэр официалыаһын быһаарыллаллар.

IV раздел. Государственный былаас системата I чааһа. Государство сыаллара уонна сруктура

33 ыстатыйа. Саха ССР норуот официалнай представитель буолар уонна бэйэтин органнарынан, институттарынан чэрээстээн иһин волатын этэр. Республика, иһин органнара, институттара уонна дуоһунастаах Дьону гражданын уонна общество иһингэр аһиһиһиһээхтэр.

34 ыстатыйа. Республика эбээһиннээх:

34.1. суверенитетин, самостоятелноһун уонна территорията бүтүн буолуутун көмүскүүр;

34.2. иһин уонна гражданын быраалтарын көмүскүүр уонна мөһүннэри;

34.3. демократическай конституционнай тутулу, сокуоннаһы уонна правопорядок тутулар уонна харыстыыр;

34.4. экономическай прогресса, рынок сыйыһаһыытыгар, хаһаайыстыбанын көрүлүбүт сыйдыһыгар, гражданныр көдүүстээх социальнай көмүскүүр.

кэһини хааччыйыыга туһаайылыыт политиканы ыргытан өҥөрөр уонна олоххо киллэрэр.

II чааһа. (А вариант) Государственной былаас органнарын структурата (Президентиэх)

35 ыстатыйа. Республика государственнай былаас үрдүкү органнарынан буолаллар:

Саха ССР Верховнай Совета;

Саха ССР Президенти;

Саха ССР Верховнай уонна Конституционнай сууттара.

Былааһы үлэстии принциптэригэр сөп түбэһиннэрэн бу органнар самостоятелнайдык үлэтиһэлэр.

Саха ССР Верховнай Совета

36 ыстатыйа. Үрдүкү законодательнай былаас 5 сыл болдьохтоон талыллар. Саха ССР 165 народнай депутатынан турар Саха ССР Верховнай Советтара баар. Саха ССР Верховнай Советин быһаарыы ытыгы бэрээдэс Сокуонунан быһаарыллар. Саха ССР Верховнай Советин үлэти иһин бигэргэтиит Регламенттара сөп түбэһиннэрэн ытытыллар.

37 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Совета бэйэтин бастагы сессиятыгар альтернативнай төрүккэ өлөрүрэн Саха ССР Верховнай Советин Председатели уонна иһин туруоруутунан Саха ССР Верховнай Советин Председатели солбуулаһыны. Верховнай уонна Конституционнай суут председателир быһаардылар.

38 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Советин Председателин Республикада 15 сылтан итэҕэ суох өлөрбүт уонна Республика иһин государственнай тылын үчүгэйдик билэр Республика гражданына талыллан сөп. Ким да Саха ССР Верховнай Советин Председателин субуруччу иһин болдьохтон ордука талыллан сатамат уонна Саха ССР Верховнай Советин Председатели 2.5 сыл солбуйбут эбэтэр иһин эбээһиннэһин толорбут кини биһир болдьохтон ордука талыллан сатамат.

Саха ССР Верховнай Советин Председатели солбулаһыы Саха ССР Верховнай Советин Председатели суох эбэтэр бэйэтин эбээһиннэһин кыһаан толорбот түбэлтэтигэр иһин эбээһиннэһин толорор.

39 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Совета депутатынан комитеттары уонна комиссиялары тэрийэр иһингэ өлөр үлэлэрин бэрээдэтин быһаарар.

40 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Советин сокуоннаһын уонна уураахтарын бырайыактара дүүллэһиллэлэр уонна талыллыыт депутаттар баһыйар үсүстөрүн куолаһынан ымыһаллар.

41 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Совета:

41.1. Республика Конституциятын (Төрүт Сокуонун) ылынар, онно көмүскүүрү, уларытыылары уонна эбиллэри киллэрэр;

41.2. Федеративнай уонна Союзнай дуогабардары, Федерация уонна Союз конституционнай характеристикаларын ратификациялыр;

41.3. Республика конституционнай тутуун уонна суверенитетин көмүскээһин кытта сибээстээх боллуруостары быһаарар;

41.4. Республика аатын уонна статусун уларытыы боллуруостарын быһаарар;

41.5. Республика дьаһалыгар бэриллэбит боллуруостарга сокуоннаһы таһаарар, өлөр уопсай булгучулаах тоһоһоһууларын биэрэр;

41.6. Республика Правительствотун, ведомстволарын уонна предприятийеларын, Федеративнай уонна Союзнай органнара ведомстволар Республика суверенитетин утарар эбэтэр халтыһылар, иһин норуоттарын быраалтарын көмүскүүр уураахтарын, дьаһалларын, атын акталарын, ону тэҥэ иһингэ сокуоннар тутуллуларын тохторор туһунан уураахтары ыһаар уонна бигэргэтэр;

41.7. Саха ССР Верховнай Советин Президиумун састаабын бигэргэтэр;

41.8. Республика национальнай-территориальнай уонна административнай-территориальнай тутуун кытта сибээстээх боллуруостары быһаарар;

41.9. Республика бюджетин бигэргэтэр;

41.10. Федерация уонна Союз былаастарын үрдүкү органнарыгар законодательнай инициативаны көтөрөр;

41.11. государственнай наһарадалары уонна бочуоттаах ааттары олохтуур;

41.12. үрдүкү турар туһаанаах органнар этни киллэриһиллэрин Генеральнай прокурору уонна ГКСБК председателин бигэргэтэр;

41.13. Верховнай Суут иһингэһиннэри, куораттаагы уонна оройуоннаагы народнай сууттар народнай судьяларын талар;

41.14. Президент этни киллэриһиннэһин министрлар кабинеттарын бигэргэтэр;

41.15. Кылааһынай государственнай арбитры аһыар уонна государственнай арбитраж састаабын бигэргэтэр;

41.16. Конституционнай Сууту талар;

41.17. Конституцияга көрүлүбүт атын боломуочууларын толорор.

42 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Советин Президиума бастааһынай үлэһин сүрүннүүр орган буолар. Саха ССР Верховнай Советин Президиумун састаабыгар киирэллэр: Саха ССР Верховнай Советин Председатели уонна Председатели солбулаһыны, комитеттар уонна комиссиялар председателир.

43 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Советин Президиума:

43.1. Саха ССР Верховнай Советин сессияларын аһыарар, өлөрү бөлөмүһүннэри тэрийэр;

43.2. Саха ССР Верховнай Советин комитеттарын

уонна комиссияларын үлэлэрин сүрүннүүр;

43.3. Сокуоннар бырайыактарын сессия уурааһына норуот бүтүгүнүн дүүллэһиннэригэр таһаарар;

43.4. Саха ССР Верховнай Советин уонна народнай депутаттар олохтоох Советтара бардыта биһиргэ үлэлэһиннэри олохтуур;

43.5. Саха ССР Верховнай Советин республикалар иһин ардыларынаагы уонна кыраныһыса таһынаагы үлэтин сүрүннүүр;

43.6. үтүөлээх знактарынан наһарадалыыр уонна бочуоттаах ааттары иһаарар туһунан уураахтары ыһаар;

43.7. Конституциянан көрүлүбүт атын боломуочууларын толорор.

Конституционнай суут

44 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Совета 7 киниттэн састааллаах (Председатель, председатели солбулаһыны, 5 чилин) Конституционнай сууту 10 сылга болдьохтоон талар.

45 ыстатыйа. Саха ССР Конституционнай суута бэйэтин үлэтигэр ханнак да государственнай органна бач бөрүмөст уонна Конституция чэрчиннэһин үлэһин Конституционнай суут Республиканы Конституциятыгар уонна сокуоннарыгар утарар акталар биһиргэтиит сорох балаһыаньыларын туттулууларын уонна толорулууларын тохторор уонна көтүрэр.

Саха ССР Президенти

46 ыстатыйа. Саха ССР Президенти государство баһыыга буолар, үрдүкү ситэриһлээх уонна дьаһаар былаастаах, Федерацияга, Союзка уонна тас дойдутарга Республика представителнэһин буолар.

47 ыстатыйа. Саха ССР Президенти Республика төрөбүт, 15 сылтан итэҕэ суох кэмгэ өлөрбүт, 35 саһыттан эдэрэ суох, республика иһин государственнай тылын үчүгэйдик билэр Республика гражданына буолуон сөп.

48 ыстатыйа. Саха ССР Президенти Саха ССР Верховнай Совета быһаардымат депутаттар ахсааннарыттан 2/3 куолаһынан 5 сылга болдьохтоон быһаардыр уонна иһин иһин болдьохтон ордука талыллыах сатамат.

49 ыстатыйа. Саха ССР Президенти туруоруутунан Саха ССР Вице-Президенти 5 сылга болдьохтоон талыллар. Президент суох эбэтэр бэйэтин эбээһиннэһин кыһаан толорбот түбэлтэтигэр иһин сурутуулан сорудаһынан Вице-Президент иһин боломуочуулатын, эбээһиннэһин толорор.

50 ыстатыйа. Саха ССР Президенти быһаардымат баран, Саха ССР Верховнай Советин үлэтигэр кыттар быраалтанан турар, Саха ССР народнай депутатын боломуочуулатын устунар.

51 ыстатыйа. Саха ССР Президенти дуоһунаска турарыгар Конституцияга бэринилээх буолуом иһин Саха ССР Верховнай Советин иһингэр биһирсээтэр биэрэр.

52 ыстатыйа. Саха ССР Президенти:

52.1. ис, федеративнай, союзнай уонна аан дойдутаагы дьаһаларга Республика представителнэһин буолар;

52.2. Конституцияны уонна сокуоннары олоххо киллэрэр, өлөрү толорууну хааччыйар;

52.3. Министрлар кабинеттарын тэрийэр уонна Саха ССР Верховнай Советин бигэргэтиитигэр киллэрэр;

52.4. тас политиканы олоххо киллэриһиннэри салайар, комиссияларын ыһаар уонна Саха ССР Верховнай Советин бигэргэтиитигэр Федеративнай, Союзнай уонна аан дойдутаагы дуогабардары түһэрэр;

52.5. Сокуон күүһэ күүстээх Ыһаахтары таһаарар, өлөрү кэһин Саха ССР Верховнай Совета бигэргэтэр;

52.6. Республикада эбэтэр иһин сорох регионнарыгар ыһааһаах балаһыаньыны киллэрэр; ыһааһаах балаһыаньыны киллэрэр туһунан Саха ССР Президенти Ыһаахтарын Саха ССР Верховнай Совета бач күүһээх болдьох иһигэр бигэргэтэр;

52.7. омук государстволарыгар уонна аан дойдутаагы тэрилтэлэргэ консульскай, эргилтэ уонна да атын представительдэри аһыар;

52.8. үтүөлээх баллаһыаньы наһарадалыыр уонна бочуоттаах ааттары иһаарар туһунан Саха ССР Верховнай Советин Президиумун быһаарымыларын иһин баттыр;

52.9. буруйу өҥөрүүнү утары охсуһар, общественнай бэрээдэс харыстылар уонна сокуоннаһы тутууу дьаһалларын сүрүннүүр уонна ыһаар;

52.10. Советтар аһиһиллээх органнарын, государственнай уонна атын тэрилтэлэр Конституцияга уонна тутуллар сокуоннарга утарар дьаһыыларын уонна быһаарымыларын тохторор.

53 ыстатыйа. Саха ССР Президенти уонна Вице-Президенти Конституциянан уонна Сокуонунан көрүлүбүт атын дараа боломуочууларын толоролор.

54 ыстатыйа. Саха ССР Президенти лично дьаһалыһаат.

55 ыстатыйа. Саха ССР Президенти уонна Вице-Президенти Саха ССР Верховнай Советин иһингэр аһиһиһиһин сүгэлэр уонна кинилэр Конституцияны иһингэ сокуоннары соруйан кыһаар түбэлтэтигэр дуоһунастарыттан бөксөһуохтарын сөп.

Саха ССР Президенти уонна Вице-Президенти уураатар туһунан дьаһалы тэрийэр туһунан быһаарыы талыллыыт депутаттар ахсааннарыттан 1/5 итэҕэ суохтарын көрүлүбүт атын боломуочууларын ыһаар.

Президент уонна Вице-Президент дуоһунастарыттан Саха ССР Верховнай Советин сессиятыгар талыллыыт депутаттар ахсааннарыттан 2/3 куолаһынан уураатыллар.

(Салгыыта 3-с стр. көр)

Саха Советскай Социалистическай Республикатын Конституцията (Төрүт Сокуона)

(Салгыта. Итин 1, 2 стр. көр).

II чааһа. (Б вариант) Государственной былаас органнын структурата (Президеһэ суох)

1 ыстатыйа. Республикага государственнай былаас үрдүкү органнынан буолаллар: Саха ССР Верховнай Совета; Саха ССР Министрдерин Совета; Саха ССР Конституционнай уонна Верховнай сууттара.

Былааны үлэрин принциптэригэр сөп түбэһиннэрин ити органныр бэйэлэрэ туспа үлэһиннэр.

Саха ССР Верховнай Совета

2 ыстатыйа. Үрдүкү законодательнай былаас 5 сылга болдьохтоон талыллар. Саха ССР 165 народнай депутатыттан састааптаах Саха ССР Верховнай Советыгар бэрэллэр. Саха ССР Верховнай Советын быыбарынан ытыгы бэрээдэгэ Сокуонунан быһаарыллар. Саха ССР Верховнай Советын үлэ-хамнаһа кини бэйэте бигэрэллэп Регламентин быһыытынан ытыллаллар.

3 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Совета бэйэтин бастакы сессиятыгар альтернативнай төрүккү олобуран Саха ССР Верховнай Советын Председателин талар уонна кини этин киллэринтиһин Председатели бастакы солбуйааччыны уонна Саха ССР Верховнай Советын Председателин солбуйааччыны, Верховнай уонна Конституционнай сууттар председателлэрин талар.

4 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Советын Председателинэн Республикага 15 сылтан итэҕэһэ суох кэмгэ олорбут уонна Республика икки государственнай тылын холкутук билэр Республика гражданина талыллан сөп. Саха ССР Верховнай Советын Председателинэн ким да икки болдьохтоон орду кэмгэ субуруччу талыллыа суохтаах уонна, өскөтүн кини 2,5 сылга Саха ССР Верховнай Советын Председателин солбуйбут эбэтэр кини эбэһинэстэрин толорбут буоллаһына, биһр болдьохтоон орду кэмгэ талыллыа суохтаах.

Саха ССР Верховнай Советын Председателин солбуйааччылар, Председатель суох түбэлтэтэргэр эбэтэр кини бэйэтин эбэһинэстэрин толорор кыага суох кэмгэр, Председатель эбэһинэстэрин толороллор.

5 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Советын Председателэ:

5.1. ис, федеративнай, союзнай уонна аан дойдутаагы дьаалаларга Республика аатыттан үлэлиир;

5.2. Конституцияны уонна Сокуоннары олоххо киллэрэр, итиннэ ситири толорууну хааччыйар;

5.3. тас политиканы олоххо киллэринни салайар. Саха ССР Верховнай Советын бигэрэллэһиннэн кэпсэтинни ытыт Федеративнай, Союзнай уонна аан дойдутаагы дуогабардары түһэрсэр;

5.4. Саха ССР Верховнай Советын Президиумун Ыйаахтарыгар илин баттыыр;

5.5. Сокуоннары уонна Саха ССР Верховнай Совета ылыммыт атын даһаны акталарыгар илин баттыыр;

5.6. Саха ССР Верховнай Советыгар Министрдер Советтарын Председателин дуоһунаһыгар кандидатураһы киллэрэр;

5.7. Конституцияны көрүллүбүт атын даһаны болуочулары олоххо киллэрэр.

6 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Совета:

6.1. Республика Конституциятын (Төрүт Сокуонун) ытынар, итиннэ көннөрүүлэри, уларытылары уонна эһиллэри киллэрэр;

6.2. Федеративнай уонна союзнай дуогабардары, Федерация уонна Союз конституционнай көрүннэх акталарын ратификациялыыр;

6.3. Республика конституционнай тутулу уонна суверенитетин көмүскэһини кытта ситимнээх боппуруостары быһаарар;

6.4. Республика аатын уонна статуһун уларытыы боппуруостарын быһаарар;

6.5. Республика дьаһалыгар киирэр боппуруостарга сокуоннары таһаарар, олорго булгучтулаах тойонноһуну биэрэр;

6.6. правительство, Республика ведомстволарын уонна предприятеларын, федеративнай уонна союзнай органныр, ведомстволар уураахтарын, дьаһалларын уо. д. а. акталарын, ону тэҥэ Республикка суверенитетин хааччатыыр, кини норуотун бырааптарын сарбылар сокуоннары толорулуулары тохтотор туһунан быһаарылары ытынар уонна бигэрэтэр;

6.7. Саха ССР Верховнай Советын Президиумун састабын бигэрэтэр;

6.8. Республика национальнай - территориальнай уонна административнай - территориальнай тутулу кытта ситимнээх боппуруостары быһаарар;

6.9. Республика бюджетин бигэрэтэр;

6.10. Федерация уонна Союз былаанын үрдүкү органныгар законодательнай инициативаны көтөр, федеративнай итиннэ союзнай былаас уонна салаалта органныгар предствителлэри ытыт;

6.11. государственнай наһарааллары уонна бочуоттаах ааттары олохтуур;

6.12. үрдүкү турар туһааннаах органныр этин киллэриннэрин Генеральнай прокурору уонна киллэриннэрин

ГКСВН председателин бигэрэтэр;

6.13. Верховнай Суут чилиэннэрин, куораттаагы уонна оройуоннаагы народнай сууттар народнай судьяларын талар;

6.14. Кылабынай государственнай арбитры аһыыр уонна государственнай арбитран састабын бигэрэтэр;

6.15. правительство чилиэннэрин бигэрэтэр уонна босхолуур;

6.16. Конституциянан көрүллүбүт атын даһаны болуочулары олоххо киллэрэр.

7 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Совета народнай депутаттартан Комитеттары уонна Комиссиялары тэрийэр уонна үлэлэрин бэрээдэгин быһаарар.

8 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Советын сокуоннарын уонна уураахтарын бырайыактара дьүүлэһиллэлэр уонна талыллыбыт народнай депутаттар баһыйар үгүс куластарынан ытыллаллар.

Саха ССР

Верховнай Советын Президиума

9 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Советын Президиума малдьа үлэлиир, сүрүннүүр орган буолар. Саха ССР Верховнай Советын Президиумун састаабыгар иһирэллэр: Председатель уонна Саха ССР Верховнай Советын Председателин солбуйааччылар, Комитеттар уонна Комиссиялар председателлэре.

10 ыстатыйа. Саха ССР Верховнай Советын Президиума:

10.1. Саха ССР Верховнай Советын сессиятын ытыгар, кини бөлөһүн тэрийэр;

10.2. Саха ССР Верховнай Советын Комитеттарын уонна Комиссияларын үлэлэрин сүрүннүүр;

10.3. сессия быһаарытынан норуот бүтүүнүн дьүүлүтэр сокуоннары бырайыактарын таһаарар;

10.4. Саха ССР Верховнай Совета уонна народнай депутаттар олохтоох Советтара хардарыта биһргэ үлэһиннэрин тэрийэр;

10.5. Саха ССР Верховнай Советын Республиккалар икки ардыларынаагы уонна Республика тас өртүнээһи үлэтин сүрүннүүр;

10.6. уратылаах аһаарынан наһараалдыыр уонна бочуоттаах ааттары иһэрэр туһунан уураахтары ытынар;

10.7. республикага эбэтэр кини чопчу регионнарыгар ыскаллаах баһаарыныаһы киллэрэр;

10.8. омок государственностарыгар уонна аан дойдутаагы тэрияталарга консульскай, эргинэһэ уонна да атын предствителлэри аһыыр;

10.9. буруйу оҕорууну утары охсуһууну, общественнай бэрээдэги харыстааһыны уонна сокуоннаһы тутуһууну сүрүннөһи салайар уонна дьаһаллары ылар;

10.10. Советтар ситэриилээх органнын государственнай уонна да атын тэрияталар Конституцияны уонна туттула сыдыар сокуоннары утары барар дьаһыларын уонна уураахтарын тохтотор;

10.11. Конституциянан көрүллүбүт атын даһаны болуочулары олоххо киллэрэр.

Саха ССР Министрдерин Совета

11 ыстатыйа. Саха ССР Министрдерин Совета Республикага государственнай былаас ситэриилээх уонна дьаһалы таһаарар үрдүкү органа буолар.

12 ыстатыйа. Министрдер Советтарын Председателэ этин киллэриннэрин Саха ССР Верховнай Совета Министрдер Советтарын Председателин солбуйааччылар, министрдер, государственнай комитеттар председателлэри уонна Саха ССР территориальнай холбоһуктары салайааччыларын бигэрэтэр.

13 ыстатыйа. Саха ССР Министрдерин Совета:

13.1. Республика социальнай-экономическай сайдытыы, тас экономическай сибэстэһиннэри ырытан оҕорор уонна толорууну салайар;

13.2. айылда чөлүтөр түһэрииллээх ресурсаларын көдүүстээхтик туһаныны хааччыйар;

13.3. тулаһыт эйгэни харыстааһыны дьаһаллары ылан олоххо киллэрэр;

13.4. экономикага рынок сыманнаһыларыгар дьаһаллары ырытан оҕорор уонна олоххо киллэрэр;

13.5. Республика бюджетин оҕорон Верховнай Советка бигэрэтэһи киллэрэр;

13.6. Республика научнай-техническэй сайдытыы политикатын ытыт;

13.7. Республикага культура, үөрэхтэһин уонна доруоһу харыстааһын сайыннарыны дьаһаллары ылар;

13.8. олохтоох ситэриилээх органныр үлэлэрин салайар;

13.9. салаалта структураларын уларытар. Республикага саага органныр тэрийэр туһунан боппуруоһу Верховнай Советка уонна кини Президиумугар туруорар;

13.10. Конституциянан көрүллүбүт атын даһаны болуочулары олоххо киллэрэр.

III чааһа. Быбардыр система

56 ыстатыйа. Народнай депутаттар бары таһымнаах Советтара Республика государственнай былааны предствителнай органнын биһр иһиллэ системата буолаллар. Кинилэр болуочулары болдього 5 сыл.

57 ыстатыйа. Народнай депутаттар быбардара

биһр мандаттаах быбардыр уокуруктарынан бары бүтүүн, былачы быбардыр быраапна уонна быбардааччылар тэг предствителлэригэр олобуран кандидаттары көгүл туруоран уонна кыстаһан куластааһынынан ытыллаллар.

Республика гражданина, өскө кини Республика территориятыгар 5 сылтан итэҕэһэ суох иһэһэ олорбут буоллаһына, народнай депутаттар Советтарыгар талыллар бырааптаах.

58 ыстатыйа. Республика 18 сааһтарын туолбут гражданинара талар уонна талыллар бырааптаахтар.

59 ыстатыйа. Сокуоннай ылаада суохтара суутунан быһаарыллыбыт, сокуоннай ситэлэтигэр киирбит суут бирингэбэрдэригэр көгүллэрэ быһыллан хаайыа киирбит дьон быбардамматтар уонна быбарга ытылбаттар.

60 ыстатыйа. Народнай депутаттары быбардаһын, народнай депутаттар, Советтарын үлэлэрин бэрээдэгэ Сокуонунан быһаарыллар.

61 ыстатыйа. Народнай депутаттар бары таһымнаах Советтарын быбардааччылар быһааччы талаллар.

Куораттаагы, оройуоннаагы, бөһүөлөктөөһи уонна сельскай Советтар альтернативнай төрүккү олобуран председатели, кини солбуйааччыларын, бастааһаннай комиссиялар председателлэрин талаллар, ситэриилээх, дьаһалар органныр, ону тэҥэ кинилэргэ бас бэринэр атын даһаны органныр уонна бастааһаннай комиссиялары тэрийэллэр.

62 ыстатыйа. Советтар ситэриилээх органнын састааптарыгар киирэр дьон, кинилэр председателлэриттэн, кинилэр ведомстволарын, отделларын уонна управлениеларын салайааччыларыттан, народнай судьялартан, государственнай арбитрдан уратылар, аһаан эбэтэр талыллан үлэлиир Советтарыгар депутаттарынан буолуу суохтаахтар.

63 ыстатыйа. Народнай депутаттар народнай депутаттар Советтарыгар норуот болуочуларылаах предствителлэре буолаллар. Кинилэр бэйэлэрин үлэлэригэр норуот итэриэстэринэн эрэ, бу Конституциянан уонна Сокуонунан салайтараллар.

Республика гражданина народнай депутаттар иккиттэн орду Советтарыгар депутатынан буолуу суохтаах.

64 ыстатыйа. Общественнай тэрияталар уонна онтон да атын холбоһуктар уураахтара народнай депутаттарга эбэһинэһиннэр күүстэре суохтар.

V раздел. Республика экономическай төрүттэре

65 ыстатыйа. Республика экономическай суверенитета сир, сир аһын уонна ол бааһын, ууну, ойууру, үүһэһи уонна кыыл-суол эйгэтин, кини территориятыгар баар атын даһаны айылда ресурсаларын, салтын куйаарын уонна континентальнай шельфетин аһардас кини эрэ бас билитигэр, экономическай уонна научнай-техническэй потенциалга олобулар.

Республика бэйэте туспа экономическай занондальстволлаах.

66 ыстатыйа. Республика социальнай ориентациялаах (вариант: социалистическай) экономиката бас билин уонна рынок сыманнаһыларын тэг бырааптаах араас көрүгүнэригэр олобуран сайдар.

67 ыстатыйа. Айылданы көдүүстээхтик туһанар уонна экономическай сайдытыы хааччыйар сыалтан лицензиялары, квоталары народнай депутаттар олохтоох Советтара Республика ис наадыһыларыгар аһаан, оттон бордункусуһаны республика тас өртүгэр биһргэ Саха ССР Верховнай Советын Президиума олохтууллар.

68 ыстатыйа. Республика үлэни кыайар нэһилэһиннэһин дохуотун сүрүн источниктарынан көгүл өртүнэн үлэ уонна бас билин буолаллар. Предпринимательство көгүлэ биллэһиллэр уонна сокуонунан арааһааччылар.

69 ыстатыйа. Бас билин тытыллыбат уонна Конституциянан хааччыллар. Республика гражданина уонна юридическай өртүттэр тэг төрүккү олобуран бас билигэ быраабы ылааллар.

Бас билин эбэһинэһиннэр итиннэ кини бырааптарыгар уонна общество итэриэстэригэр буортулаах кыла туһанылыа суохтаах.

70 ыстатыйа. Народнай депутаттар Советтара сир, Республика гражданина, кинилэр холбоһуктарын, государственнай предпринимелар бас биллэригэр (туһаһалларыгар), сир нолуогун олохтоох Советтар уонна республика бюджеттарыгар киллэрэр туһун, сокуонунан олохтоһуллубут бэрээдэг быһыытынан биһриэхтэрин сөп.

71 ыстатыйа. Таһаары оҕороччулар уонна Республика экономикатын атын субъектара монополияламматтаах рынок уонна чинэһиннэ күрэхтэһин усулуобуйаларыгар олобуран хаһаайыстыбаннай үлэлэри-хамнастарын бэйэлэре туспа ытыллаллар уонна ол түмүгүн иһин толору эһиллэни сүтэллэр.

72 ыстатыйа. Бас билин хайа баһарар көрүгүн предпринимелара үлэ сокуонугар сөп түбэһиннэһиннэр үлэлиттэри наймылаһар бырааптаахтар.

73 ыстатыйа. Республика предпринимелара уонна тэрияталар аан дойдутаагы рынокка быһааччы таһар, бэйэлэре туспа тас экономическай үлэни хамнаһы ытыт бырааптаахтар, ону Республика тустаттаах государственнай органныра уонна тэрияталар сүрүннүүлэр.

74 ыстатыйа. Республика территориятыгар олохсуйан үлэлиир предпринимелар уонна тэрияталар Сокуонига олобуран айылда уонна үлэ ресурсала-

(Бүтүүтүн 4-с стр. көр).

